

O DACIE KONSEKRACJI DRUGIEJ KATEDRY WŁOCŁAWSKIEJ I CZASIE ZEBRAŃ TAMTEJSZYCH KAPITUŁ GENERALNYCH W XIII I XIV W.

O pierwszej katedrze włocławskiej nic właściwie nie wiadomo. Nie wykluczone, iż powstała ona dopiero w momencie ostatecznego ustalenia się stolicy diecezji we Włocławku, co przypada niewątpliwie najpóźniej na drugą połowę XII w.¹ Ta, jak można przypuszczać, drewniana budowla znajdowała się zapewne w pobliżu grodu, może na miejscu, gdzie lokalizuje się także najstarszy przygodowy kościół św. Jerzego².

Pierwszy murowany kościół biskupi we Włocławku powstał dopiero w XIII stuleciu. Według przekazu *Katalogu wolborskiego*, bp Michał (1222–1252) został pochowany w starej katedrze, *sed iam lateritio...*³ Z tego powodu okres pontyfikatu tego ordynariusza włocławskiego uważa się powszechnie za czas budowy wspomnianej świątyni⁴.

¹ Obszerne omówienie starszej literatury odnoszącej się do problemu początków biskupstwa na kujawach dał J. Spors, *Podziały administracyjne Pomorza Gdańskiego i Sławięńsko-Słupskiego*, Słupsk 1983 s. 16 nn. Ostatnio w tej sprawie zabierali głos: J. Maciejewski, *Uwagi o tytularze biskupów włocławskich do początku XIV w.*, „Nasza Przeszłość” (dalej cyt. NP) t. 79: 1993 s. 89–99; J. Powierski, B. Śliwiński, K. Bruski, *Studia z dziejów Pomorza w XII wieku*, Słupsk 1993 s. 45–54; A. Bogucki, *Przynależność administracyjna Kujaw w XI i XII wieku*, w: *Stolica i region. Włocławek i jego dzieje na tle przemian Kujaw i ziemi dobrzyńskiej*, red. O. Krut-Horonziak, L. Kajzer, Włocławek 1995 s. 15–18.

² J. Grzeškowiak, *Włocławek przed tysiącem lat*, Włocławek 1960 s. 15; Tenże, *Wczesnośredniowieczny Włocławek w świetle badań archeologicznych z lat 1957–1961*, „Ziemia Kujawska” t. 1:1963 s. 17.

³ *II Catalogus Episcoporum Wladislaviensium (Volborensis)* (dalej cyt. CEW), ed. W. Kętrzyński, w: *Monumenta Poloniae Historica*, t. 4, Lwów 1884 s. 26. Por. także oparty na tym źródle przekaz J. Długosza, *Catalogus episcoporum Wladislaviensium*, w: Tenże, *Opera omnia*, t. 1, cur. A. Przeździecki, Cracoviae 1887 s. 526.

⁴ S. Librowski, *Wizytacje diecezji włocławskiej*, cz. 1 *Wizytacje diecezji*

Data dzienna jej konsekracji została przechowana w późniejszym źródle z drugiej połowy XIII w. Mam tu na myśli dyplom wystawiony przez bpa Albierza i jego kapitułę dla klasztoru cysterskiego w Oliwie w roku 1279. W formule datacyjnej stwierdzono, iż został on wystawiony (*datum*) [...] *in crastino beati Vitalis martyris, in die videlicet anniversarii eiusdem ecclesie consecracionis*⁵. Dokument ten nie zawiera danych, na podstawie których można by z całą pewnością ustalić datę poświęcenia kościoła. Można natomiast rozważyć kilka możliwości, biorąc właśnie za podstawę wspomniane tu dane chronologiczne.

Wolno chyba przypuścić, iż wydarzenie tej miary jak konsekracja pierwszej ceglanej katedry odbyło się w dzień świąteczny. Ponieważ wiemy dobrze, iż miało to miejsce 29 kwietnia, nazajutrz po dniu św. Witalisa, a dwa dni przed świętem apostołów Filipa i Jakuba, to uzasadniony wydawałby się domysł, iż dniem tym była niedziela. Gdyby z kolei odnieść czas konsekracji do pontyfikatu bpa Michała, to mamy tu do wyboru cztery możliwości. W czasie rządów wspomnianego infulata, 29 kwietnia wypadał dwukrotnie w drugą niedzielę po Wielkiej Nocy zwaną *Misericordia Domini* (1229, 1240) oraz także dwukrotnie w niedzielę *Jubilate*, tj. trzecią po wspomnianej uroczystości (1235, 1246). Szczątkowe dane odnośnie do *itinerarium* bpa Michała w tych latach nie pozwalają jednak zweryfikować tych propozycji. Nie ma to o tyle większego znaczenia, że przedstawione rozumowanie nie musi być konieczne poprawne. Co prawda bp Maciej z Gołańczy poświęcił kamień węgielny nowej katedry 25 marca 1340 r.⁶, a więc w święto Zwiastowania Najświętszej Panny Maryi, ale już konsekracji tej budowli dokonał biskup sufragan Jan Kaldeborn 13 maja 1411⁷, zatem we środę, w dzień poświęcony świętemu Serwacemu. Inna rzecz, iż miało to miejsce w oktawie św. Stanisława, podobnie zresztą jak konsekracja drugiej katedry wypadła w oktawie św. Wojciecha. Ta ostatnia informacja wskazuje zresztą raczej na czas rządów bpa Michała. Choć rysuje się i inna moż-

kujawskiej i pomorskiej, t. 1 z. 2, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 10:1965 s. 110; S. M. Szacherska, *Michał biskup kujawski i pomorski*, w: *Polski Słownik Biograficzny* (dalej cyt. PSB) t. 20 s. 614.

⁵ *Pommerellisches Urkundenbuch* (dalej cyt. PUB), bearb. M. Perlbach, Danzig 1882 nr 306.

⁶ J. Bieniak, *Maciej z Gołańczy*, w: PSB t. 19 s. 17; W. Kujawski, *Maciej Gołańczewski*, w: *Zasłużeni dla Włocławka*, red. M. Wojciechowski, Włocławek 1991 s. 62.

⁷ S. Librowski, *Wizytacje*, s. 192. Katedra, tak jak i dwie poprzednie, została konsekrowana pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP.

liwość, którą przynajmniej należy rozważyć. Michał bowiem mógł jedynie rozpocząć budowę katedry. Twierdzenie źródeł, iż pochowano go już w ceglanej świątyni nie przeczy tej tezie. Również biskupów Macieja z Gołańczy i Zbyluta pochowano w jeszcze nie wykończonym i nie konsekrowanym kościele⁸. Przytoczona na początku informacja źródłowa wskazuje jedynie, iż konsekracja romańskiej katedry włocławskiej miała miejsce najpóźniej 29 kwietnia 1278 r. Wystawiony dokładnie tego dnia lecz w roku 1268 dyplom bpa Wolimira nic o tym wydarzeniu nie wspomina⁹. To ostatnie może stać się podstawą do wysunięcia ostrożnego wniosku, iż poświęcenia katedry dokonał bądź ten ostatni infulat, bądź jego następca Albierz. Domysł ten jest w tej sytuacji uzasadniony, ale do jego ostatecznej weryfikacji należałoby znaleźć dyplom ordynariusza włocławskiego wystawiony 29 kwietnia po roku 1279, aby się przekonać, czy wzmianka o konsekracji w formule datacyjnej była konsekwentnie stosowana. Niestety takiej informacji dotyczącej lat 1280–1330 brak. Znane jest co prawda pismo bpa Jana Kropidły wystawione *in crastino Sancti Vitalis Martyris* w roku 1404¹⁰, ale wówczas katedra romańska już nie istniała i właśnie dobiegały końca prace przy budowie jej gotyckiej następczyni. W tej sytuacji nie tylko nie można rozstrzygnąć, który z wymienionych biskupów (Wolimir czy Albierz) dokonał konsekracji, ale wobec milczenia źródeł narracyjnych (szczególnie katalogów biskupich) można mieć wątpliwości, czy miało to miejsce dopiero w drugiej połowie XIII w., i ostatecznie jednak idąc za przekazem wspomnianych katalogów należy czas konsekracji odnieść do rządów bpa Michała. Takie rozumowanie poprzec można jeszcze jednym argumentem. W tym celu niezbędne jest omówienie kwestii czasu odbywania nadzwyczajnych posiedzeń kapitułnych od XIII do XV w.

Czas odbywania kapituł generalnych we Włocławku ustalił na podstawie piętnastowiecznych i młodszych źródeł Stanisław Zachorowski na święto Trzech Króli oraz Wniebowzięcia Najświętszej Panny Maryi¹¹, przy czym niekiedy pierwsze z tych zebrań przenosić mia-

⁸ CEW s. 27; J. Długosz, *Catalogus*, s. 529–530.

⁹ *Codex diplomaticus Poloniae* (dalej cyt. CDPol), t. 1–3, t. 2/1, ed. L. Ryzyszczewski, A. Muczkowski, J. Bartoszewicz, Varsoviae 1847–1858 nr 95.

¹⁰ CDPol t. 2/1 nr 346.

¹¹ S. Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, Kraków 1912 s. 170; Zob. też A. Tomczak, *Kancelaria biskupów włocławskich w okresie księgi wpisów (XV–XVIII w.)*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu” R. 69:1964 z. 3 s. 47.

no na lutowe święto Oczyszczenia lub marcowe Zwiastowania. Według S. Librowskiego, sesja generalna odbywała się od XIV w. początkowo jedynie w święto Epifanii, a dopiero w początkach XV stulecia wprowadzono drugą taką sesję w oktawie Wniebowzięcia¹². W ten sposób uformował się logiczny układ dwóch kapituł półrocznych. Jest to rzecz nie podlegająca dyskusji¹³. W tym miejscu jednak chciałbym zająć się posiedzeniami wspólnymi kapituły i biskupa w czasach wcześniejszych, które chociaż nie były jeszcze nazywane generalnymi, to *de facto* funkcję taką spełniały¹⁴. Kryteria jakie owe zebrania powinny spełniać, to: 1. Obecność biskupa i całej (lub przynajmniej reprezentatywnej części) kapituły we Włocławku¹⁵; 2. Podejmowanie wspólnych decyzji odnośnie do istotnych spraw, dotyczących zarządu diecezją lub majątkiem biskupim czy kapitulnym, zawierania ważnych dla biskupstwa układów itd.; 3. Regularne powtarzanie się daty spotkań. Tęgo typu zjazdy kanoników były w diecezji włocławskiej począwszy od drugiej połowy XIII w. o tyle potrzebne, iż spotykamy się już wówczas w tym środowisku z kumulacją kanonii, a ponadto ustala się zasada, w myśl której objęcie prałatury w Kruszwicy równało się otrzymaniu kanonii włocławskiej¹⁶. Dodatkowym kryterium upewniającym nas, iż mamy tu do czynienia z nadzwyczajnym zjazdem kapituły dla wspólnej narady z biskupem (czyli w późniejszej nomenklaturze kapitułą generalną) jest obecność we Włocławku kanoników związanych z innymi katedrami, członków kapituły kruszwickiej, a także archidiacona pomorskiego, kanonika obydwu kapituł kujawskich, który z pewnością przede wszystkim przebywał na Pomorzu.

¹² S. Librowski, *Kapituła katedralna włocławska*, w: *Studia historico-ecclesiastica*, t. 5, Warszawa 1949 s. 62.

¹³ *Statuty kapituły katedralnej włocławskiej*, wyd. J. N. Fijałek, Kraków 1915 s. 6–9. Zob też niżej przyp 17.

¹⁴ Zdaniem S. Zachorowskiego, *dz. cyt.*, s. 168–169 instytucja kapituł generalnych w Polsce została przejęta z Zachodu już w XIII w., natomiast w stuleciu następnym rozpowszechniła się we wszystkich kapitułach prowincji gnieźnieńskiej.

¹⁵ Przy romańskiej katedrze znajdował się tam kapitułarz, o czym posiadamy wiarygodny przekaz z roku 1301. PUB nr 596, 600 i 601.

¹⁶ J. Maciejewski, *Działalność kościelna Gerwarda z Ostrowa, biskupa włocławskiego w latach 1300–1323*, Bydgoszcz 1996 s. 72–73. Należy także podkreślić, iż w połowie XIII w. korporacja włocławska miała już wykształconą grupę 6 prałatur, których pełen wykaz znajduje się dowodnie w dokumentach z lat 50. XIII stulecia. Zob. J. Maciejewski, *Działalność kościelna biskupa włocławskiego Wolimira (1252–1275)*, NP t. 78:1992 s. 67–68. W tej sprawie ostatnio błędnie: A. Radziwiński, *Uwagi o powstaniu i organizacji kapituły włocławskiej w średniowieczu*, w: *Stolica i region*, s. 99.

Stosując sformułowane powyżej kryteria dla XIII i pierwszej połowy XIV stulecia możemy wskazać na dwa terminy zebrań, nazwijmy je umownie, wobec nie wykształconej jeszcze w omawianym czasie stosownej nazwy, „protogeneralnymi”. Mam tu na myśli przełom kwietnia i maja oraz oktawę święta Wniebowzięcia NMP. Rozpoczną jednak od kilku zdań poświęconych trzeciemu terminowi, który dotąd był uważany za główny i najstarszy. Tymczasem w źródłach odnoszących się do XIII w. (a dotyczy to w dużym stopniu także następnego stulecia) nie spotykamy żadnego potwierdzenia dla odbywania przez biskupa i kapitułę nadzwyczajnych zebrań około święta Trzech Króli. Pierwszy raz o prałatach i kanonikach włocławskich we wspomnianym czasie *capitulariter congregatis*, bez wyraźnego jednak jeszcze określenia, iż chodzi tu o kapitułę generalną, czytamy w dyplomie bpa Henryka z 7 stycznia 1393 r.¹⁷ Od roku 1436 odbywanie tej ostatniej *pro festo Epiphaniae* jest już doskonale źródłowo oświetlone¹⁸, a trzydzieści lat później uznano nawet, iż czyni się to *ex antiqua consuetudine*¹⁹. Najdawniejszym znanym mi potwierdzeniem tego obyczaju może być ewentualnie dotyczący spraw gospodarczych dyplom bpa Macieja z Gołańczy wystawiony w Łągowie, *infra octavas Epiphaniae*, w roku 1334, na którym wśród świadków widzimy, obok prałatów i kanoników kujawskich, także archidiacona krakowskiego Jarosława, który był jednocześnie kanonikiem włocławskim²⁰.

Zdecydowanie starszą metrykę od styczniowych, w świetle dostępnych źródeł, mają posiedzenia kapitulne odbywane w oktawie Wnie-

¹⁷ CDPol t. 2/1 nr 328.

¹⁸ *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta* (dalej cyt. AC), ed B. Ulanowski, t. 1. *Acta capitulorum Gneznensis, Poznaniensis et Vladislaviensis (1408–1530)*, *Monumenta mediaevi historica res gestas Poloniae illustrantia*, t. 13, Cracoviae 1894 s. 230 nn.

¹⁹ AC s. 251, co zaznaczono przy okazji kapituły generalnej odbytej wyjątkowo po święcie Zwiastowania NMP w roku 1465. Kapitułę generalną z terminu styczniowego przenoszono czasem, m. in. ze względu na wojnę, jak to miało miejsce często w czasie trzynastoletnich zmagani Polskę z Zakonem, lub też *ex certis causis* (np. w roku 1475), na terminy późniejsze (np. początek lutego, koniec marca, połowę kwietnia), przy czym zaznaczano, iż chodzi tu o zebranie *pro festo Epiphaniae Domini*. AC passim (szczeg. s. 246, 251). Nieśluszenie widzi tu S. Librowski, *Kapituła*, s. 63 przeciągające się w czasie kapituły styczniowe.

²⁰ CDPol t. 2/1 nr 256. K. Stachowska, *Jarosław z Bogorii i Skotnik h. Bogoria*, w: PSB t. 11 s. 1. Łągowo jako miejsce tego zebrania nie budzi zastrzeżeń, skoro Włocławek i Raciążek były zniszczone, a także znajdowały się pod okupacją krzyżacką.

bowzięcia NMP. Zwróciłem już na to uwagę w pracy o działalności bpa włocławskiego Gerwarda, gdzie wskazałem źródła bezpośrednie lub pośrednio potwierdzające to stanowisko²¹. Na ich podstawie czas odbywania tych narad da się cofnąć najdalej do roku 1279²², choć można się pokusić o wskazanie pośredniej informacji, która pozwoli na to, by odnieść je już do czasów bpa Wolimira. Mianowicie 15 sierpnia 1255 r. Kazimierz Konradowicz zezwolił biskupowi na założenie miasta na prawie niemieckim, wybudowanie młyna nad Zgłowiączką oraz obdarzył przywilejami dwie wsie biskupstwa (Wieniec i Łopacino)²³. Miało to miejsce w Kramsku w Konińskim. Co prawda dwukrotnie wspomniano, że stało się to *ad preces et instanciam venerabilis patris domini Wolimiri*, a formuła korroboracyjna zawiera także wzmiankę o przywieszeniu pieczęci biskupiej, to jednak datacja odnosi się jedynie do zaistnienia czynności prawnej (*actum*), a wśród świadków brak Wolimira i kanoników kujawskich. Jest natomiast arcybiskup, którego pieczęć również przywieszono do dyplomu. Nieobecność w Kramsku duchowieństwa włocławskiego można wytłumaczyć tym, iż 15 sierpnia przypadało święto głównego patrona tamtejszej katedry, po czym odbywała się kapituła generalna.

Przedstawione informacje można jeszcze uzupełnić o dodatkowe dane dotyczące pontyfikatu bpa Macieja z Gołańczy. W dniu 16 sierpnia 1356 r. ordynariusz ten, za zgodą kapituły katedralnej, sprzedał scholastykowi włocławskiemu Boguchwałowi dziesięcinę ze wsi Kruza Duchowna na uposażenie altarysty dla jednego z ołtarzy katedralnych²⁴. Występowanie na liście świadków m. in. archidiacona pomorskiego i Trojana II z Łekna prepozyta katedralnego w Poznaniu (jednocześnie kanonika włocławskiego, mającego za sobą długą karierę na Kujawach²⁵) świadczy o tym, iż mamy tu do czynienia z jednym z interesujących mnie zjazdów. Zwraca także uwagę, iż jeden z najpoważniejszych układów jaki przyszło zawrzeć biskupom kujawskim w całym średniowieczu, tj. ugoda bpa Macieja z wielkim mistrzem Wernerem von Orseln z roku 1330, został zawarty za zgodą

²¹ J. Maciejewski, *Działalność kościelna Gerwarda z Ostrowa*, s. 60, przyp. 29.

²² PUB nr 309.

²³ CDPol t. 2/1 nr 68.

²⁴ Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII w., wyd. B. Ulanowski, w: *Archiwum Komisji Historycznej*, t. 4, Kraków 1888 nr 76 s. 250.

²⁵ J. Bieniak, *Krąg rodzinny biskupa kujawskiego Macieja Pałuki (Korekta do „Rodu Pałuków” Władysława Semkowicza)*, „Zapiski Historyczne” t. 50:1985 z. 3 s. 101–102 i tabl. II.

kapituły katedralnej 24 sierpnia²⁶, a więc zapewne tuż po zakończeniu obrad biskupa z kanonikami. Także następca Macieja, jego współrodowiec Zbylut Pałuka odbył naradę ze swoją kapitułą w okolicy uroczystości Wniebowzięcia, czego pozostałością jest z pewnością dyplom wystawiony przez niego we Włocławku 16 sierpnia 1382 r., którym, za zgodą kapituły, zezwolił sołectwo w Grabkowie przenieść na prawo magdeburskie²⁷. Biskup i kapituła dowodnie przebywali we Włocławku około tego czasu (dokładnie 13 sierpnia) także dziesięć lat później, gdy ordynariuszem był książę legnicki Henryk²⁸.

Jak się jednak wydaje, dwa omówione wyżej terminy zebrań kapitulnych we Włocławku nie były najstarszymi. Posiadamy bowiem wcale liczne dowody na odbywanie takich spotkań na przełomie kwietnia i maja. Jest to sześć dokumentów wystawionych w równych proporcjach (po dwa) przez bpów Wolimira, Albierza i Wisława w latach 1263–1295²⁹. Wszystkie dokumenty dotyczą spraw gospodarczych³⁰, z tego 5 rozstrzyga różne kwestie związane z dziesięcinami. Zwraca uwagę, iż jeden ze wspomnianych dyplomów to układ (bardzo istotny dla biskupstwa) w sprawie zagospodarowania dóbr biskupich położonych w ziemi chełmińskiej, zawarty między biskupem włocławskim Albierzem a dwoma przedstawicielami rycerstwa śląskiego: Szymonem Gallikiem i Wojciechem ze Stwolna³¹. Inny z kolei dyplom dotyczy układu bpa Wisława z cystersami z Byszewa³². Stanowi on świadectwo zakończenia prowadzonych zapewne już wcześniej rozmów między opatem Engelbertem a ordynariuszem kujawskim, w wy-

²⁶ CDPol t. 2/1 nr 252.

²⁷ *Inwentarz realny dokumentów Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, t. 1. *Lata 1232–1550*, oprac. S. Librowski, Włocławek 1994 nr 497.

²⁸ Tamże, nr 197.

²⁹ W kolejności chronologicznej: *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 1, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877 nr 604; CDPol t. 2/1 nr 95; *Codex diplomaticus Prussicus* (dalej cyt. CDPr), hrsg J. Voigt, Bd. 1, Königsberg 1836 nr 161; PUB nr 306; CDPol t. 2/2 nr 462, PUB nr 523. Dodać do tego można obecność biskupa w Raciążku pod Włocławkiem 28 kwietnia 1320 r., CDPol t. 2/1 nr 234.

³⁰ Zaliczyć tu trzeba także ostatni ze wspomnianych dyplomów bpa Wisława z 1 maja 1295 r., którym ordynariusz ten uposażył (dziesięcinami) ufundowany i konsekrowany przez siebie kościół parafialny pw. św. Bartłomieja w Komorsku Wielkim. PUB nr 523.

³¹ CDPr t. 1 nr 161; J. Powierski, *Dobra ostrowicko-golubskie biskupstwa włocławskiego na tle stosunków polsko-krzyżackich w latach 1235–1308*, Wydział I Nauk Społecznych i Humanistycznych Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, Seria Monografii nr 58, Gdańsk 1977 s. 131–132.

³² CDPol t. 2/2 nr 462.

niku których klasztor byszewski uzyskał miejsce pod budowę nowej siedziby (w późniejszym Koronowie)³³. Zwraca przy tym uwagę, iż obecność opatów cysterskich z Lubiąża (macierzy Byszewa) oraz Henrykowa i Kamieńca Ząbkowickiego (mających zapewne zwizytować pozyskane przez cystersów *Smeysche*) uświetniły uroczyste nabożeństwo z okazji rocznicy poświęcenia katedry.

Wszystkie wspomniane wyżej pisma zostały wystawione we Włocławku, a w otoczeniu biskupa spotykamy jego kapitułę licznie reprezentowaną na listach świadków, udzielającą zgody na transakcje lub nawet występującą w roli współwystawcy. Z list tych widać, iż wspomniany termin był okazją (wynikającą już może wówczas z obowiązku) do przyjazdu do Włocławka dla prałatów kapituły kolegiackiej w Kruszwicy, dla archidiacona pomorskiego, czy wreszcie dla kanoników posiadających prebendy przy innych katedrach³⁴.

Powodem do odbywania tych zebrań w końcu kwietnia mogła być właśnie wspomniana na początku tego artykułu rocznica konsekracji katedry. Kwietniowy termin narad biskupa i kapituły, z czasem, wobec utrwalania się bardziej logicznego układu półrocznego, zapewne szedł w zapomnienie, ale mógł być jeszcze nadal wykorzystywany, jak o tym świadczą informacje z początku XV w. Dokumentem z 29 kwietnia 1404 r. bp Jan Kropidło zaświadczył, iż kustosz włocławski Mikołaj sprzedał sołectwo w swojej wsi prebendalnej Świątniki. Stało się to w obecności wielu prałatów i kanoników kujawskich *tunc ad capitulum generale congregatis*³⁵. Sześć lat później ten sam ordynariusz wystawił 1 maja, *in Generali Capitulo*, pismo związane z podniesieniem kultu bożego w miejscowej katedrze³⁶.

³³ R. Kozłowski, *Rozwój uposażenia klasztoru cysterskiego w Byszewie (Koronowie)*, Prace Wydziału Nauk Humanistycznych Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, Seria C nr 12, Warszawa-Poznań 1972 s. 28-29.

³⁴ Za tych ostatnich uznać chyba można na dyplomie bpa Wisława z 28 kwietnia 1288 r. (CDPol t. 2/2 nr 462) świadkujących dwóch prałatów płockich o imieniu Jan, mianowicie tamtejszego prepozyta i kantora. Ponieważ występują oni pośród kanoników kujawskich na dokumencie, którym biskup i kapituła zgodnie udzielili nadania cystersom z Byszewa, to powód ich obecności we Włocławku wiąże się zapewne z faktem, że posiadali oni tamtejsze kanonie. Ich związek z bpem Wisławem łatwo wytłumaczyć, gdyż ordynariusz ten był wcześniej prepozytem płockim, a jeden ze wspomnianych Janów został jego następcą. A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w. Studium prozopograficzne*, t. 1. *Prałaci*, Toruń 1991 s. 90, który nie łączy jednak kariery Jana z Włocławkiem.

³⁵ CDPol t. 2/1 nr 346.

³⁶ CDPol t. 2/1 nr 352. I w tym wypadku myli się, moim zdaniem, S. Librowski, *Kapituła*, s. 63 twierdząc, że mamy tu do czynienia z trwającą kilka miesięcy kapitułą styczniową.

Dalsze badania, być może, pozwolą ustalić, czy termin ten wiązał się z zakończeniem wiosennego objazdu części diecezji i posiadłości biskupich i czy wezwanie kościoła św. Witalisa, który został ufundowany przez bpa Macieja z Golańczy po spaleniu katedry i pełnił przez pewien czas jej funkcje, pozostaje w jakimś związku z czasem jej konsekracji.

Wnioski z powyższych rozważań:

Konsekracji katedry romańskiej we Włocławku dokonano 29 kwietnia bliżej nie oznaczonego roku, a źródła nakazują nam odnieść to wydarzenie do pontyfikatu bpa Michała. Data dzienna zbiega się w tym wypadku z czasem posiedzeń kapituły i biskupa, które później (na przełomie XIV i XV w.) zostały oficjalnie uznane za posiedzenia generalne. W praktyce już od drugiej połowy XIII w. możemy obserwować w przypadku biskupstwa włocławskiego odbywanie w stałych terminach nadzwyczajnych posiedzeń kapitułnych. W stuleciu XIII miały one miejsce w okresie między dniem św. Witalisa a uroczystością św. św. Apostołów Filipa i Jakuba (28 kwietnia – 1 maja) oraz po święcie patronki katedry, czyli w oktawie Wniebowzięcia NMP (po 15 sierpnia). Obie te daty zbiegały się więc ze związanymi z katedrą uroczystościami natury religijnej, na których biskup i kapituła powinni być obecni. Dopiero w okresie późniejszym, po zniszczeniu przez Krzyżaków tzw. drugiej katedry, powoli wykształcał się obyczaj, który utrwalił się ostatecznie w XV w., odbywania dwóch półrocznych kapituł generalnych w oktawie wspomnianego poprzednio święta maryjnego oraz uroczystości Trzech Króli.